

RUMELİ ŞAİRLERİNİN KLÂSİK TÜRK ŞİİRİNE KATKILARI

Halil ÇELTİK*

ÖZET

Rumeli şairlerinin Klâsik Türk Şiiri içerisinde ayrı bir yerleri vardır. Tezkirelerde yer alan şairlerin büyük bir çoğunluğu Rumeli doğumludur. Onlar bazı konularda öncülük ederek Klâsik Türk Şiirine önemli katkılar sağlamışlardır.

Edebiyatımızda *şehrengîz* yazma geleneğini Rumeli şairleri başlatmışlardır.

Divan şairleri, aruz vezninin yanında *hece vezni*yle de şiirler yazmışlardır. Klâsik Türk Şiirinde hece vezniyle şiir yazma eğilimini başlatanlar Rumeli şairleridir.

Rumeli şairlerindeki *sevgili ve âşık* tipleri, diğer şairlerinkine göre daha gerçekçidir.

Burada, Rumeli şairlerinin Klâsik Türk Şiirine katkıları, örneklerle anlatılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Klâsik Türk Şiiri, Rumeli/Balkanlar, Rumeli şairi, şiir, *şehrengîz*, hece vezni.

CONTRIBUTIONS OF RUMELIAN POETS TO CLASSICAL TURKISH LITERATURE

ABSTRACT

The Rumelian poets play an important role in Classical Turkish Literature. Many of the poets' birth places that are mentioned in the biography (tezkire) are

*Dr., Gazi Üniversitesi, Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türkiye, <http://w3.gazi.edu.tr/web/hceltik>.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*
Volume 4/8 Fall 2009

Rumelia. They leaded about some subjects and had contributions in Classical Turkish Literature.

Writing *shehrensiz* is started by Rumelian poets in our literature.

Divan poets used syllabic meter together with aruz meter while they were writing their poems. *Syllabic meter* in Classical Turkish Literature is started by Rumelian poets.

Rumelian poets mentioned *real beloveds and lovers* in their poems more than the other poets.

In this study, contributions of Rumelian poets to Classical Turkish Literature will be mentioned by giving examples.

Key Words: Classical Turkish Literature, Rumelia, Rumelian poets, poem, shehrensiz, syllabic meter.

Rumeli

Osmanlı'nın Avrupa'da fethettiği Trakya'dan Balkanlara kadar uzanan bölge, Rumeli olarak bilinir. Rumeli'ye bazen Balkanlar da denilir (Şemseddin Sâmî 1996: III/2376; III/1632; IV/2852; Gökbilgin 1956: 247-285; İnciciyan-Andreasyan 1974: 11-88; Pitcher 1999; Özbaran 2004). Fetih hareketlerine bağlı olarak Rumeli'nin sınırları sürekli değişir. XVII. yy.dan itibaren ise sınırlar daralmaya başlar ve Balkan Savaşlarından sonra Rumeli'deki topraklarımız, bugünkü sınırlara gelir.

XIV. yy.da başlayan Rumeli'nin fethi ve iskânıyla birlikte, Rumeli'de faaliyet gösteren akıncı Evrenosoğulları (İsen 1998: 80-86; Arslan 2001) ve mutasavvıf Abdullah İlahî'nin (TDEA 1981: IV/358) de katkılarıyla burada kültür hayatı canlanır. Edirne, Gelibolu, Saraybosna, Siroz (Serez), Vardar Yenicesi, Üsküp, Manastır, Filibe, Selânik, Sofya ve Belgrad gibi şehirler, kısa sürede önemli birer kültür ve sanat merkezine dönüşür (Faraoqhi 1998: 39-46). II. Bâyezid (1481-1512) döneminde bölgede şairler yetişmeye başlar (İsen 1997e: 64-75). Tezkirelerde adı geçen şairlerin önemli bir bölümü Rumeli doğumludur (Bkz: İsen 1997: 13-14; İsen 1997a: 512-537; İsen 1997c: 143-149; İsen 1997d: 131-142; İsen 1997e: 64-76; Çeltik 2004: 9-110).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Rumeli Şairleri

Bosnalı (Şabanovic 1973) ve Edirneli (Canım 1995) Rumeli şairlerinin biyografileri kitap olarak yayınlanmış, ayrıca divan sahibi Rumeli şairlerinin biyografileri derlenerek şiirleri üzerinde genel bir inceleme yapılmış bulunmaktadır (Çeltik 2004).

Fuat Köprülü, bir değerlendirmesinde, "*Bu serbest, rindâne aşk şiirlerinde, Hayâlî, İshâk Çelebi gibi Rumeli şairlerinde de gördüğümüz hususiyetler vardır: Samimilik, kuvvetli ilham, lâubâlîlik, gurur ve istiğnâ, mahallî renklere itina...*" (Köprülü 1988: 554) diyerek Rumeli şairlerinin diğer şairlerden ayrılan bazı özelliklerine işaret eder.

Mustafa İsen de Usûlî'yi tanıtırken benzer ifadelerle Rumeli şairlerinin ortak özelliklerine vurgu yaparak şöyle der:

"*Âlem-i tekliften bile âzâde tavırlar, samimi ve derinliği olan bir ruh, hep yükseklerde gezen ve kayıt tanımayan bir aldırma tavrı, onların başlıca hususiyetleridir. Bu özellikleri isterseniz Hayâlî'ye, isterseniz Hayretî'ye, dilerseniz Usûlî'ye ait olarak düşünelim. Sonuçta bunların hepsi için geçerli olduğu görülecektir.*" (Usûlî 1990: 12).

Rumeli şairleri; yetiştikleri ortam, ele aldıkları konular, anlattıkları sosyal hayat, şiirlerinde kullandıkları motifler, hayal ve düşünce dünyaları, kelime dağarcıkları gibi değişik yönlerden genişçe incelenip değerlendirilebilir. Bu incelemeler her şair için ayrı ayrı (Hayâlî (Kurnaz 1996), Mezâkî 1991, Yahya (Kurnaz 1981), Ziyâî 2002) veya belli bölge şairleri üzerinde topluca değerlendirmeler (Çeltik 2004) şeklinde yapılmaktadır.

Rumeli Şairlerinin Edebiyatımıza Katkıları

Biz burada, Rumeli şairlerini ve şiirlerini, onların Türk edebiyatına katkıları, Türk edebiyatına getirdikleri yenilikler açısından inceleyeceğiz. Konuyu fazla uzatmadan birkaç örnekle onların edebiyatımıza katkı sağladıkları yönleri değineceğiz.

Rumeli şairlerinin şiirleri incelendiğinde, onların bazı noktalarda öncülük yaparak Türk edebiyatına yeni bir yön verdikleri ve edebiyatımıza önemli katkılar sağladıkları görülmektedir.

Bu katkılar, *Rumeli coğrafyasını işleme, şehrengiz türünü icat etme, hece vezniyle şiir yazmayı başlatma ile gerçek sevgili ve âşık tiplerini ele alma* şeklinde özetlenebilir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009

Yaşanan Coğrafya

Şairler şiirlerinde çeşitli coğrafi bölgelere yer verirler. Özellikle Çin, Hoten, Mısır gibi yerlere her divan şairinde rastlanabilir. Şairler, belki de buraları hiç görmemiş; geleneğin bir icabı olarak şiirde çeşitli sanatlarla birlikte buralardan bahsetmişlerdir. Rumeli şairleri de geleneğe uymakla birlikte, yaşadıkları gerçek coğrafyayı şiirlerinde genişçe işlemişlerdir.

Rumeli coğrafyası, Rumeli şairlerinin şiirlerinde *Alman, Bulgar, Eflak Boğdan, Frenk/Frengî, Hersek, Leh, Nemçe ve Yunan* gibi ülke veya millet isimleriyle genel olarak yer alır. *Belgrad, Saraybosna, Edirne, Eğri, Karaferye, Peç, Saray, Siroz (Serez), Uyvar, Üsküp, Yenice-i Vardar ve Zigetvar* (Atasoy 2001) gibi şehir; *Meriç, Tuna, Tunca, Vardar* gibi nehir adlarıyla Rumeli şairlerine geniş bir ilham kaynağı olur (Çeltik 2004, 2007). Rumeli şairlerinin şiirlerindeki bu coğrafyanın tamamını burada tanıtmak, çalışmanın sınırları bakımından mümkün değildir. Aşağıda bu konuya kısaca değinilecek ve açıklayıcı bazı örneklere yer verilecektir.

Şehirler

Rumeli şairlerinin şiirlerinde Rumeli şehirlerinin ayrı bir yeri ve önemi vardır. Bu şehirler onların doğup büyüdüğü yerlerdir. Onlar, şiirlerinde bu şehirlerden söz ederken içinde yaşadıkları coğrafyayı şiire taşıyarak kendi memleketlerini tanıtır. Onların en fazla işledikleri Rumeli şehirlerinin başında Üsküp gelir.

Üsküp

İshâk Çelebi, altı beyitlik bir gazelinde memleketi Üsküp'ü tanıtır. Ona göre, Üsküp'ü görmeyenlerin ömrü boşa geçmiştir. Üsküp'ün ortasından akıp giden Vardar, cennetin yüzü suyudur. Üsküp'ün baharı çok hoştur; bulutlar goncaların ağzını yağmurla yıkar. Fırsatı değerlendiren kişi yarını şimdiden bulup yarını beklememelidir. Karadağ'da Akpınar'ı vardır; onu andıkça gözyaşı gece gündüz akar. Şiirin matlaı şöyledir:

Âh ol kişiye kim geçüre rûzgârını
Görmek müyesser olmaya *Üsküb diyârını*

(İshâk G 322/1)

Manastırlı Zuhûrî, ey efendim, ölmeden önce bir de Üsküp'ü gör; buranın güzelliklerini başka yerde bulamazsın, der:

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Gerçi bir yirde bulunmaz bu diyârun hûbı
Hele ölmezsen efendi göresin *Üsküb*'i

(Âşık Çelebi 1994: 908)

Üsküb'ün servi boylu, gümüş tenli dilberleri vardır:

Kanı İshâk ki ana gösterelüm yerlerini
Üsküb'ün şol güzelüm serv-i semen-berlerini
Bir yere cem' idelüm *Rûmili dilberlerini*
Mest-i lâ-ya'kıl olalum yakalar çâk idelüm

(İshâk Mr 3/7)

Üsküb'ün güzelleri, güzellikleriyle şehirde meleğe yer bırakmamıştır. Beyitteki gör e, gör e söyleyişi Rumeli şairlerinde fazlaca karşımıza çıkan bir hitap biçimidir (Çeltik 2004: 136-209).

Gör e İshâk gör e Üsküb'i virmez feleğe
Meleğe yer komadı şehrimüzün oğlanı

(İshâk G 282/7)

Üsküb'te yeni yetişen bir güzel, bütün *Üsküb* halkını saçlarının zincirine dizip hepsini kendisine kul/âşık etmiştir. Onun etrafında toplananlarla kıyâmet gibi bir kalabalık oluşmuştur. Gerçek sözcüğü, hem gerçekten işittim, hem de yalan veya hayalî değil, gerçek bir güzel anlamını ifade eder:

İşitdüm yine bir gerçek kıyâmet dil-rübâ kopmuş
Saçı zencîrine dizmiş kul itmiş cümle *Üsküb*'i

(İshâk 308/290-4)

Rumeli'de seyahat eden Ravzî, *Üsküb*'ü Bursa'ya benzetir
(Aydemir 2007: G 633/3-5):

Temâşâ eyle *Üsküb*'i ne zîbâ şehri olur ol kim
Münâsibdür eğer dirsem ana *Rûm*'un *Burusa*'sı

Yenice

Vardar Yenice'li Usûlî, sade bir dille yazdığı dört bentlik bir koşmasında, *Yenice*'den esen seher yeliyle dertleşir:

Yenice'den esen seher yelleri
Bana Sultân Mustafâ'dan haber vir
Unutdı mı gurbetdeki kulları
Bana Sultân Mustafâ'dan haber vir

(Usûlî Koşma 10/1)

Bosna

Bosna'nın güzelleri doğuştan birer avcı kuştur. Beyitteki "doğan" aynı zamanda şehbaz denilen kuşun Türkçe ismidir:

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Cân u dil murgın niçün sayd eyledün didüm didi
Bosna'dur bunda kim anadan toğan şebâz olur
 (Mesîhî G 71/3)

Rumeli şairlerinin şiirlerindeki şehirler şüphesiz bunlardan ibaret değildir. Ayrıca, belirgin özelliklerine değinilmeden, fetih vb. sebeplerle ismi anılan şehirler de vardır (Çeltik 2004, 2007).

Eğri (Âşık K 13/16), Erdel (Mezâkî K 12/62), Kamanıçe (Mezâkî K 9/23), Karadağ (İshâk G 322/5), (Hayâlî G 187/130/5), Karaferye (Vasfî K 7/42), Karatova (Âşık K 13/38), Novigrad (Mezâkî K 14/70), Peç (Âşık K 13/19), Saraybosna (Mesîhî G 71/2), Serez (Vasfî Kt 1/4), Uyvar (Mezâkî Tr 1/5), Vardar (Hayâlî G 292/45/5), Zigetvar (Âşık K 13/17).

Nehirler

Rumeli şairleri, şehirler yanında, gözyaşının bir benzetilene olarak Rumeli'deki "*Tuna, Tunca, Vardar*" gibi bu coğrafyadaki nehirlerden de fazlaca bahsederler.

Arda

Arda nehri, daha çok "*ard a*" biçiminde, bilâdiye" (Kurnaz 1995: 299-316) türündeki gibi diğer nehir adlarıyla ihâm-ı tenâsüp oluşturacak biçimde kullanılmıştır. Mesîhî; Meriç nehri gibi gözyaşı dökse de güzellerden bir tanesi bile kolunu senin boynuna artmaz, derken Arda'ya da işaret eder:

Gözün yaşı *Meriç* olsa nazarda
 Ne mümkün biri kol boynuna *ard a*
 (Mesîhî Şehrengîz B 68)

Mesîhî'nin şu beytinde de benzer bir ifade yer alır:

İki gözüm *Meriç* ü *Tunca* gibi her yana akma
 Kolunu boynuma *ard a* yeter salındun ellerle
 (Mesîhî G 232/2)

Mesîhî'nin bu beytinin bir benzeri, Bosnalı Sâbit'in divanında "*sav a*" ilâvesiyle yer alır. Sâbit'in şiiri, Mesîhî'nin yukarıdaki beytiyle intihâl derecesinde aynıdır (Çeltik 2004: 129-135, Çeltik 2006: 100-104):

İki gözüm *Meriç Tunca* gibi bir yana meyl itme
 Kolunu boynuma *ard a sav a* yanundan ağyârı
 (Sâbit B 56)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 4/8 Fall 2009

Tuna

Rumeli şairleri, Tuna nehrine ayrı bir yer vermişlerdir. Tuna, en fazla Âşık Çelebi'nin şiirlerinde karşımıza çıkar. Âşık Çelebi, Tuna'yı yakından görmüş, etrafında dolaşmıştır. Böylece şiirlerinde Tuna'yla ilgili değişik gözlemlerini anlatmıştır. Şair, kanlı gözyaşını baharda coşkun bir biçimde boz bulanık akan Tuna'ya benzetir.:

N'ola kanlu yaşumdan deşt ü sahrâ lâlezâr olsa
Bahâr oldu yine *Tuna* aka başladı bulanık (Âşık G 77/3)

Bunu başka bir beyitte de tekrar eden Âşık Çelebi (G 103/2), Tuna'da yelkenli küçük gemi ve kayıklarla çeşitli şenlikler düzenlendiğini belirtir:

Yelkenlilerle şayka tonat *Tuna* seyrin it

Göster bu bahr-i ahzara yelken toru nedür (Âşık G 103/3)

Âşık Çelebi, Tuna nehrine şiirlerinin bazı beyitlerinde yer vermekle kalmaz; onun Meşâirü's-Şuarâ (Âşık Çelebi 1994: 91) isimli tezkiresinde, Tuna redifli bir kasidesi vardır (Kılıç 1999: 32-48). Şiir şu matla ile başlar:

Gâh gönlüm gibi cûşân u hurûşândur *Tuna*
Gâh göğsüm gibi nâlân u girivândur *Tuna*

Âşık Çelebi'ye göre, Tuna, Rumeli'nin ve diğer suların yüzü suyudur (Âşık Çelebi 1994: 91):

Rûmilî'nün âb-ı rûyıdur *Tuna*
Sularun hod yüzi suyıdur *Tuna*

Hayâlî (G 99/5/2) ve Mezâkî (K 9/14) de Tuna'yı gözyaşının benzetilene olarak kullanır.

Tunca

Rumeli şairlerinden Mesîhî, (Şehrengîz b 63, G 232/2) ve Hayâlî Bey (G 202/17/5), Tuna gibi Tunca nehrine de gözyaşının benzetilene olarak şiirde yer vermişlerdir.

Vardar

Vardar Yenicesi'nde doğan Hayretî, gözyaşını her zaman gördüğü "*Vardar*"a benzetir. O, anlamca birbirine yakın üç beytinde, sevgiliye gözümün yaşını Vardar gibi akıtma, diye yalvarır. Ölmeden önce acaba Vardar'ı bir daha görebilecek miyim, diye sorar (Hayretî G 402/5, G 458/7):

Hayretî'nü başına *Üsküp* şehrin tar idüp
Gözleri yaşını *Vardar* itme lutf it gitme gel
(Hayretî G 245/5)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Hayretî, başka bir beytinde Vardar'ı gözyaşına benzetirken (G 415/5) Üsküplü İshâk Çelebi de Vardar'a, cennet nehirlerinin yüzü suyu olarak bakar:

Enhâr-ı cennetün yüzü suyu degül midür
Farzâ ki öğmedün tatalum *Vardar*'ını (İshâk G 322/2)

Rumeli şairleri divan şiiri estetiği içerisinde, geleneğe uyarak Mısır, Çin vb. şiirde ortak kullanılan coğrafyalardan bahsederler. Ancak bu ortak coğrafya yanında, kendi memleketleri olan Rumeli coğrafyasına da geniş bir yer verirler. İçinde yaşadıkları bu coğrafyayı değişik yönleriyle şiirde dile getirirler. Böylece şiirin malzemesini hayalî coğrafyalardan değil, bizzat içinde buldukları coğrafyadan seçmeye gayret ederler. Onlar, bu coğrafyayı işlerken aynı zamanda şiirde mahallî özelliklere yer verirler. Bu yönleriyle Rumeli şairlerine, daha sonra en fazla Nedim'de görülen mahallîleşmenin ilk temsilcileri olarak da bakabiliriz.

Rumeli Şairlerinin İcadı: Şehrengîz

Rumeli şairleri, içinde yaşadıkları coğrafyayı sadece bazı şiirlerinin birkaç beytinde dile getirmezler; onlar Rumeli şehirleri adına müstakil şiirler de kaleme alırlar.

Bir şehir adına yazılıp o şehrin güzellerini anlatan eserlere, edebî bir terim olarak "*şehrengîz*" denilmektedir (Şehrengîzler hakkında bir kitap yayımlanmıştır: Levend 1958. Çok sayıda makale de vardır: Çavuşoğlu 1969: 73-108; Çavuşoğlu 1974: 325-356; Çavuşoğlu 1976: 81-100; İsen-Burmaoğlu 1988: 57-105; Abdulkadiroğlu 1988: 31-49; Kırkkılıç 1994: 94-101; Aksoyak 1996: 157-176; Aydemir 1999: 446-475; Mermer 2000; Aydemir 2001: 31-56 Aydemir 2001a: 167-174).

Türk edebiyatında ilk şehrengîzi Rumeli şairlerinden Priştineli Mesîhî'nin yazdığı bilinmektedir. Ondan sonra şehrengîz yazan şairler de bu türü Mesîhî'nin başlattığını belirtmişlerdir (Aydemir 2001: 31-56). Şehrengîz türünde Mesîhî'yi takip edenler, öncelikle Rumeli şairleridir.

"*Rumeli şairlerinin özelliklerinin başında, birçoğunun şehrengîz sahibi olması gelir. Mesîhî, Taşlıcalı Yahyâ, Hayretî, İshâk Çelebi, Usûlî, Kerîmî, Firdevsî, Feyzî Ali veya Tabîî, Âlî, İntizâmî, Vechî, Kâtip, Hacı Derviş, Neşâtî ve Hâdî, Rumelili olup da şehrengîzi bulunan şairlerdir.*" (Aydemir 2000: 106).

Mesîhî'nin şiiri, "*Şehrengîz der-Medh-i Cüvânân-ı Edirne*" başlığını taşır. 178 beyitlik mesnevî biçimindeki şiirin sonunda beşer beyitlik iki de gazel yer alır (Mesîhî 1995: 89-109). Ayrıca sekiz

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009

mahbubu tanıttığı dokuz beyitlik bir gazeli de şehrengîz türüne dâhil edilebilir (Mesîhî 1995: 129/23).

Şehrengîz'inden

Birisi iğnecilerde Alî'dür
Miyânı sanasın iğne telidür

Anun bir iğnesini eylemiş cer
Ki İdrîs'e vire İsâ Peyâmber

...

Birisi dahi şol bir derzi Seydî
Libâs-ı hüsni dikdi kendü giydi

Temâşâ itsen ol ruhsâr rengi
Sanursın al atlasdur firengî

(Mesîhî, Şehrengiz, 78-79, 138-139)

Hayretî'nin iki şehrengîzi vardır. Birincisi "*der-Ta'rif-i Beligrad ve Dilberân-ı an-Şehr*" başlıklıdır ve 12 bentlik murabba biçimindedir (Hayretî 1981: 123/33). İkinci şehrengîzi ise Yenice adına 261 beyitlik bir mesnevîdir (Çavuşoğlu 1974: 325-356).

Yeniceli Usûlî'nin 190 beyitlik "*Şehrengîz-i Yenice*"si mesnevîdir (Usûlî 1990: 44-56).

Üsküplü İshâk Çelebi, biri memleketi Üsküp ve biri de Bursa hakkında iki şehrengîz yazmıştır. Bazı güzelleri gazeli biçimindeki bölümlerde tanıttığı "*Şehrengîz-i Mahbûbân-ı Vilâyet-i Üsküb*" (İshâk 1990: 100-108) başlıklı şiir, 105 beyitlik mesnevîdir. Bursa şehrengîzi ise 117 beyitlik mesnevîdir (İshâk 1990: 87-99).

Şehrengîzlerde genellikle şehirden ziyade şehrin güzelleri ele alınır. Şehrengîzde doğrudan şehir ele alınmamış olsa da, şehrengîzin bir şehir adına yazılmış olması, dolaylı bir biçimde de olsa ilgili şehri tanıtır.

Sonuç olarak ilk şehrengîzin yazarı Rumelili bir şairdir. Onu yine Rumeli şairleri izlemiştir. Şehrengîz, Rumeli şairlerinin bir icadıdır. Türk edebiyatına şehrengîz türünü kazandıranlar Rumeli şairleri olmuştur. Sonuç böyle olunca, şehrengîz türündeki eserlerin büyük bir çoğunluğu Rumeli şehirleri için yazılmıştır. Daha sonraki dönemlerde başka şehirler için de şehrengîzler oluşturulmuştur.

Rumeli şairleri, diğer özellikleri bir tarafa, Türk edebiyatına kazandırdıkları şehrengîz türüyle edebiyat tarihimizde önemli bir yer edinmişlerdir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Klâsik Türk Şiirinde Hece Vezniyle Yazanlar

Türk edebiyatının iki önemli kolunu meydana getiren *halk edebiyatı* ile *divan edebiyatı* (Klâsik Türk Edebiyatı) şairleri, kendi edebî gelenekleri dairesinde eserler vermişlerdir. Bu iki geleneğin şairleri, çeşitli yönlerden birbirlerini etkilemiş; tür ve şekilce ortak eserler de üretmişlerdir (Kurnaz 1997; Kurnaz 2004). Halk şairleri aruz vezniyle şiirler oluştururken, divan şairleri de hece vezniyle şiirler kaleme almışlardır (Örnekler için bkz.: Ergun 1941: 5/11; Kolcu 1990: 69/163; Kolcu 1993: 5-13; Kurnaz 1997b: 139-215; Kurnaz 2004a: 64-115; İsen 1997d: 385-421).

"XVI. yy.dan başlayarak birçok divan şairinin hece vezniyle şiir yazdığını biliyoruz. Meâlî (ö. 1535), Usûlî (ö. 1538), Zaîfî (ö. 1555), Âşık Çelebi (ö. 1571), Fevrî (ö. 1571), III. Murad (ö. 1595), Himmet (ö. 1684), Feyzî, IV. Murad, Afife Sultan, Mahtumî, Nahîfî, Nedim (ö. 1730), III. Ahmed, Şeyh Gâlib (1757-1799), Vahid Mahtûmî (ö. 1732), İzzet Molla (1785-1829), Hızırâğazâde Said (ö. 1837), Âkîf Paşa (1787-1845), Edhem Pertev Paşa (1824-1872), Âdile Sultan (1825-1898), Münîf Paşa (1828-1910) hece vezniyle şiir yazan şairlerdendir. Bu şiirler genellikle koşma nazım şekliyle yazılmıştır." (Kurnaz 1997b: 139-140; Kurnaz 2004a: 64).

Divan şairleri XVI.yy.dan başlayarak hece vezniyle şiirler yazmışlardır. Hece vezniyle şiirler yazan divan şairleri incelendiğinde, bunların büyük bir çoğunluğunun Rumelili olduğu görülmektedir. Şimdiki tespitlere göre, divanında heceyle yazılmış şiiri bulunan ilk şair, İstanbul doğumlu Meâlî'dir. Kendisi Sofya ve Filibe kadınlıkları dolayısıyla Rumeli'de bulunmuştur. 1511'deki Şahkulu isyanını anlatan destanı vardır (Ambros 1982: 189-192; Kut 1984: 311-332). XVI. yy.da hece vezniyle şiirler yazan Usûlî, Vardar Yenicelidir; Zaîfî, Üsküplüdür; Âşık Çelebi, Prizrenlidir ve Fevrî ise Draçlıdır. Bu sonuca göre, Rumeli şairleri, divan şiirinde heceyle şiir yazma konusunda öncülük etmişlerdir. Aruz vezniyle yazılmış şiirlerinde de çok sade bir söyleyiş tercih eden bu şairler, hece vezniyle yazdıkları şiirleriyle halk ve divan şiiri geleneğini bir arada devam ettirmiş ve iki edebî gelenek arasında bir köprü oluşturmuşlardır.

Usûlî'nin hece vezniyle yazdığı 11 koşması bilinmektedir. Onun hece vezniyle şiir yazmasında, halk şiiri zevkinin yoğun şekilde yaşandığı tekke çevrelerinde bulunmasının rolü vardır (Kurnaz 1997b: 145-164; Kurnaz 2004a: 68-80; İsen 1997b: 391-405).

Zaîfî, hece vezniyle yazdığı şiirlerini, divanının sonunda "*Fi't-Türkiyyât*" başlıklı altında toplamıştır. Şairin 8 koşması vardır (Akarsu 1989: 281-285; Akarsu 1993: 11). Şiirlerin başında yer alan

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

der-makâm-ı râst, der-makâm-ı hüseyînî gibi ifadeler, bunların bestelendiğini veya bestelenmek için yazıldığını göstermektedir.

Âşık Çelebi, hece vezniyle yazdığı şiirini, Manav Seydi adında birisini hicvetmek için onun ağzından kaleme alır (Atâyî 1989: 152-154; Mehmed Süreyya 1311: III/121).

Fevrî'nin hece vezniyle yazdığı şiir ise, diğer şairlerinkinden farklı olarak koşma değil, gazeldir (Kalpaklı 1991).

Bunlara bir örnek olarak Usûlî'nin şu koşmasını kaydediyoruz:

Bana kıya kıya bakan
Kormuyın seni kormuyın
Bakışı yüreğim yakan
Kormuyın seni kormuyın

Behey güzellerün hânı
Âşıkun dîni îmânı
Yolına vireyin cânı
Kormuyın seni kormuyın

Terk idüp cânı cihânı
Yıkduñ vîrân itdün beni
Böyle garîb kodun beni
Kormuyın seni kormuyın

Beni ışk odına salan
Derd ile ser-gerdân kılan
Eliyle gönlümi alan
Kormuyın seni kormuyın
Ölüm yılleri esmezse
Ömür ekinin biçmezse
Ecel leşkeri basmazsa
Kormuyın seni kormuyın

Nice bir yıl gibi yilem
Işk odında toprak olam
Meğer ecel gele ölem
Kormuyın seni kormuyın

Usûlî ayrılmaz senden
Hiç cân ayrılır mı tenden
Ya'ni kaçma gel e benden
Kormuyın seni kormuyın (Usûlî G -koşma- 112)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Şiirde Gerçek Aşk

Rumeli şairlerinin şiirlerindeki sevgili ve âşık tipleri, genel olarak klâsik Türk edebiyatında işlenen sevgili ve âşık tipiyle aynı özelliklere sahiptir. Sevgili zalimdir, cefası çoktur, vefası yoktur; âşıklara uzaktır, rakiplere yakındır... Klasik Türk şiirinde âşıkların sevgiliyi görmesi çok zordur. Hele onunla oturup konuşması, bir yerlere gidip gezmesi neredeyse imkânsızdır. Bunun yanında Rumeli şairlerinin şiirlerinde, klâsik sevgili ve âşık tipine uymayan, gerçek hayattaki tiplere yakın örnekler de az değildir (Bilkan 1984: 43-45; Kurnaz 1997a: 457-470; Çeltik 1999: 520-534). Güzeller bazen âşıklara merhamet eder, onlarla mektuplaşır, âşığı için gözyaşı döker, hattâ hasta düşen âşığı ziyaret eder bazen de âşıkla birlikte meyhaneye gidip içki içerler.

Hasret Çektirmeyen Güzeller

Sevgiliyle âşıklar yüz yüze görüşüp konuşurlar. Örneklerde görüleceği gibi, âşıkla sevgili arasındaki ayrılık bazen bir gün, bir hafta (İshâk G 61/3), on beş gün (İshâk 224/164-1), bir ay sürer (İshâk G 72/8). En uzun ayrılık süresi ise bir yıldır (İshâk G 321/1):

Görmedüm ol şem'-i bezm-ârâyı *bir gün bir gece*
Âh u yaşum gitdiler arayı bir gün bir gece (İshâk G 241/1)

Bir iki gündür görünmez oldı gerçi ol perî
Bilmezem kendüm unuttum Hak bilür dünden beri
(İshâk G /336/1)

Görmeyelden *iki ay* oldı kaşun mihrâbın
Ol geçen vakt namâzını kazâ eyleyelüm (İshâk G 182/4)

Âşıkla görüşüp konuşan sevgili, onunla birlikte içki içer:
Gice mey sohbetinde Hayretî yâr ile yâr oldum
Elinde bir dolu sâgar didi bî-çâre aşk olsun
(Hayretî 373/385-5)

İshâk sevgiliyle meyhaneye gider. Beyitteki farz etmek ile kazâ sözleri anlamca namazla da ilgilidir:

İshâk varsa yâr ile mey-hâneye ne var
Bir gün namâza varmadı farz it kazâ ile (İshâk 295/270-7)

Divan şiirindeki ideal örneklere göre âşıklar sevgiliyi göremezken şu örnekteki güzel, kapıları kapatıp âşıkla gizlice eğlenir:
Yine âşıklar ile ayş-ı nihân itmek için
Eyledi hatt-ı lebün kapuyı dîvâr beğüm (İshâk 229/172-3)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Mesîhî, Rumeli'yi anlattığı bir gazelinde buradaki ince belli, gonca dudaklı sevgililerin âşıkla kucaklaşıp öpüşmelerinin âdet olduğunu söyler:

Bu şehrin şimdiki dilberlerine âdet olmuşdur

Öpüşmek gonca-leblerle kuçuşmak ince bellerle

(Mesîhî G 232/3)

Hayretî de Mesîhî gibi Rumeli'den bahsettiği bir gazelinde, buradaki güzellerin âşıkla birlikte içki içip öpüşerek âşıkların canına can kattıklarını söyler:

Be bu Rûmilleri'dür bunda suhandânlar olur

Bu İrem gülşenidür murg-ı hoş-elhânlar olur

...

Cân katar câna tolu içüp öpüşdüğe müdâm

Bu da bir gûşe durur bunda güzel cânlar olur

(Hayretî G 88/1-4)

Normalde âşığına hiç yüz vermeyen klasik sevgili tipi yerine, şu örneklerdeki çizgi dışı sevgililer âşıklara buse dağıtırlar.

Bûseye yok dimedün ey lebi gonca var ol

Yüri ey serv-i sehî çok yaşa ber-hordâr ol (İshâk G 158/1)

Nev'î de şu beytinde diyâr-ı Rûm'un açık meşrep güzellerinin âşıkla çekinmeden öpüşüklerini söyler:

Bezm-i rûyunda *lebünden içilir göz göre câm*

Ne açuk meşreb olur halkı diyâr-ı Rûm'un

(Tulum 1997: G 254/2)

Mesîhî, güzelin dudağını emdiğini söyler:

Lebün emdükçe kalmaz dilde hayfım

Komaz mey kişünün gönlinde korhu (Mesîhî G 200/3)

Şu gazelde tanıtılan güzeller, klasik Türk edebiyatındaki örneklerden çok farklıdır. Onların âşıkla birlikte gezip dolaşmaları, hele âşıklara dudaklarını, dillerini emdirmeleri belki de sadece Rumeli şairlerinde görülebilen bir durumdur:

Be bu yirlerde ne hoş şûh-ı cihânlar var imiş

Cân virür âşıkâ çok rûh-ı revânlar var imiş

Dindürür söylese bülbüllerinün sıklığını

Ne güşâde gül-i gülzâr-ı cinânlar var imiş

Deldiler gamze okıyle niçe yirde ciğerüm

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Oh niçe fitnesi çok kaşı kemânlar var imiş
 Emdürür hastasına gâh dilin gâh dudağın
 Âşika cân yidürür bunda ne cânlar var imiş
 Bu sipâhî bu beğ oğlı dime düş ayağına
 Kuçulur bunda fülân ibn-i fülânlar var imiş
 Hûblar ma'denidür dirler idi gerçek imiş
 Gör ne kâbilce ne gevherce cuvânlar var imiş
 Salınur bile hevâdarı ile âr itmez
 Hayretî bunda aceb serv-i revânlar var imiş (Hayretî G 161)

Elâ Gözlü Güzeller

Rumeli şairleri, divan şiirinde idealize edilen siyah gözlü sevgiliyle birlikte, şiirlerinde, günlük hayatta gördükleri "*ala/elâ gözlü*" gerçek güzellere de yer verirler.

Elâ gözlü kara kaşlı Rumeli dilberleri İshâk'ın aklını başından alır:

Aklını İshâk'un almış *Rumeli dilberleri*
 Rûz u şeb fikr ü enîsi *ala gözdür* kara kaş (İshâk G 116/5)

Hayretî (G 359/1, G 434/2, Trc 3/1-1), İshâk Çelebi (G 86/3), Hayâlî Bey de (G 242/440/5, G 99/5/5, G 334/73/3) elâ gözlü güzellere bahsederler.

Sarışın Güzeller

Divan şiiri estetiğinde sevgilinin saçları siyahtır. Fakat, şu örnekteki güzelin saçları "*sarı*"dır:

Her kaçan kim yüzine ol *saru kâküller* düşer
 Mülket-i İslâm'a san cünd-i benî asfer düşer (Ziyâî G 150/1)

Sâbit'in tanıttığı şu güzelin ise saçları sarıdır:
Zerd olsa n'ola kaşların ey ruhları gülgün
 Ser-sûreleri Mushaf'un ekser olur altun (Sâbit B 62)

Çok Naz Âşık Usandırır: Tahammülsüz Âşıklar

Rumeli şairleri, sevgilinin naz ve sitemlerine katlanmayan, kendine başka sevgililer bulan, bazen sevgiliye meydan okuyan sıra dışı âşık tiplerini de şiirlerinde bolca işlerler.

Âşık kendisiyle konuşup ilgilenmeyen, bir selâm verip merhaba bile demeyen güzellere elini çeker, onların peşinde koşmaz:

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 4/8 Fall 2009

Merhabâsuz yârdan el çek Ziyâi fâriğ ol

Devlet el virince sabr it bunda hikmet var durur

(Ziyâi G 104/5)

İshâk Çelebi, sevgilinin cefalarına tahammül etmez, ondan bıkan âşık, sevgiliden vazgeçer:

Vaz gelsem bana ayb eyleme cânânumdan

Gâh olur şöyle ki bîzâr olurum cânumdan (İshâk G 196/1)

İshâk Çelebi nasıl ve ne kadar sabredeyim, günüm ayrılıkla geçti; böyle bayram mı olur dedikten sonra sevgiliye seslenip onu terk ettiğini belirterek şöyle der:

Bu ne sabr u bu ne tâkat bu ne ârâm olsun

Günümüz hecr ile geçdi bu ne bayrâm olsun

Her kimi ister isen var ana yâr ol diyessin

Seni mi var yûri ey serv-i gül-endâm olsun

(İshâk G 203/1-2)

Sevgili fakir âşıkların yüzüne bakmaz, onlarla ilgilenmez. Aşkına karşılık bulamayan çaresiz âşık ise vefasız güzelden vazgeçip başka sevgililer bulur. Buradaki âşık tipi klasik şiirin âşık tipiyle hiç örtüşmez:

Ey yüzi gülzâr senden vaz geldüm sevmezim

Ey gül-i pür-hâr senden vaz geldüm sevmezim

Çünkü yokdur âşık-ı bî-zerle bâzârın senün

Ben olup bîzâr senden vaz geldüm sevmezim

...

Çünkü yok mihr ü vefâ vü lutf u ihsânun bana

Dostum nâçâr senden vaz geldüm sevmezim

...

Hayretî'yi sâye gibi hâk ile yeksân iden

Mihri yok dildâr senden vaz geldüm sevmezim

(Hayretî G 355)

Sâbit, sadakatle kulluk ettiği hâlde sevgiliden karşılık bulamadığından yakınır. Sevgiliye, eğer sen başkalarını bulduysan, ben de yeni bir sevgili buldum, bilmiş ol; bundan sonra kimi seversen sev, ben seni terk ettim, diyerek ona meydan okur:

Bilmedün gitdün hulûs-ı çâker-i dîrîneni

Çok arar bulmazsın ey âşûb-ı devrân bilmiş ol

Tâze hem-demler yeni üftâdeler buldunsa sen

Biz de peydâ eyledük bir tâze cânân bilmiş ol

Her kime mihr ü vefâ eylersen it şimden girü

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 4/8 Fall 2009

Fâriğ oldı Sâbit-i âşüfte-sâmân bilmiş ol (Sâbit G 241/3-5)

Rumeli şairleri, klasik Türk edebiyatında idealize edilen örnekler yanında, şiirlerinde günlük hayatta karşılaşılabilecek gerçek sevgili ve âşık tiplerine de yer vermişlerdir. Onların şiirlerindeki sevgili âşığa merhamet eder, âşığın ziyaretine gider, âşıkla öpüşür, birlikte meyhaneye gidip içki içer... vs. Rumeli şairleri, şiirlerinde ideal kabul edilenle örtüşmeyen sıra dışı sevgili âşık tiplerine yer vererek aşkı anlatmakta daha gerçekçi davranmışlardır. Onlar böylece, daha sonra 18. yy.da Nedim'de görülecek şiir tarzına da öncülük yapmışlardır, denilebilir.

Sonuç

Rumeli şairleri ve şiirleri çok değişik açılardan etraflı bir biçimde ele alınıp incelenmeye değer. Bu incelemeler onların edebiyat tarihimizdeki yerlerini ortaya koymak ve bu şiirleri anlamak bakımından önemlidir.

Klâsik Türk Şiirinde hece vezniyle ilk şiirleri yazanlar, Rumeli şairleridir.

Rumeli şairleri, şiirlerinde, yaşadıkları coğrafyaya, günlük hayatta karşılaşılması mümkün olan sevgili ve âşık tiplerine, diğer şairlere göre, daha fazla yer vermişlerdir. Onlar, Türk edebiyatında şehrengîz türünü başlatmışlardır. Böylece başta Rumeli şehirleri olmak üzere, pek çok şehir adına şehrengîz kaleme alınmıştır.

Böylece Rumeli şairleri, Klâsik Türk Şiiri'ne getirdikleri yenilik ve yaptıkları katkılarla edebiyat tarihimizde önemli bir yer edinmişlerdir.

KAYNAKÇA

- ABDULKADİROĞLU, Abdülkerim (1988): "Şehrengîzler Üzerine Düşünceler ve Belîğ'in Bursa Şehrengîzi", *Türk Kültürü Araştırmaları* (Prof. Dr. Şerif Baştav'a Armağan), Ankara.
- AKARSU, Kâmil (1989): *Zaîfî Divanı Metin - Tahlil ve Sistematik İndeks*, Gazi Ü. SBE, Doktora Tezi.
- AKARSU, Kâmil (1993): *Rumelili Zaîfî, Hayatı, Sanatı, Eserleri ve Divanından Seçmeler*, MEB Yay., İstanbul.
- AKSOYAK, İsmail Hakkı (1996): "Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Gelibolu Şehrengîzi", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 3, Sivas.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

- AMBROS, Edith (1982): *Candid Penstrokes, The Lyrics of Meâlî, an Ottoman Poet of the 16th Century*, Berlin.
- ARSLAN, H. Çetin (2001): *Türk Akıncı Beyleri ve Balkanların İmarına Katkıları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ÂŞIK (1988): *Âşık Çelebi Divanı*, Haz. Filiz Kılıç (Hançerlioğlu), Gazi Ü., SBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- ÂŞIK ÇELEBİ (1994): *Meşâirü'ş-Şuarâ İnceleme Tenkitli Metin*, 2 Cilt, Haz. Filiz Kılıç, Gazi Ü., SBE, Doktora Tezi, Ankara.
- ATASOY, Ahmet Emin (2001): *XV. Yüzyıldan Bugüne Rumeli Motifli Türk Şiiri Antolojisi*, Asa Kitabevi, Bursa.
- ATÂYÎ, Nev'izâde (1989): *Hadaiku'l-Hakaik fî Tekmileti'ş-Şakaik / Şakaik-i Nu'maniye ve Zeyilleri*, Cilt II, Haz. Abdülkadir Özcan, Çağrı Yay., İstanbul.
- AYDEMİR, Yaşar (1999): "Esîrî'nin Bağdat Şehrâşûbu", *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi Dr. Himmet Biray Özel Sayısı*, Ankara.
- AYDEMİR, Yaşar (2000): *Behiştî Divanı*, MEB Yayınları, Ankara.
- AYDEMİR, Yaşar (2001): "Hâdî'nin Saray Şehrengîzi", *İlmî Araştırmalar*, 12, İstanbul.
- AYDEMİR, Yaşar (2001a): "Sânî'nin Rodos Şehrengîzi", *Türk Kültürü*, 455, Ankara.
- AYDEMİR, Yaşar (2007): *Edincikli Ravzî Divanı*, Birleşik Kitabevi, Ankara.
- BİLKAN 1984: 43-45
- CANIM, Rıdvan (1995): *Edirne Şairleri*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmed (1969): "Taşlıcalı Dukakinzâde Yahyâ Bey'in İstanbul Şehrengîzi", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XVII (Ağustos).
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmed (1974): "Hayretî'nin Belgrad Şehrengîzi", *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 2-3 (1973-1974).
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmed (1976): "Hayretî'nin Yenice Şehrengîzi", *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, IV-V.
- ÇELTİK, Halil (1999): "Rumeli Şairlerinde Reel Sevgili ve Âşık Tipi", *Gazi Eğitim Fak. Dergisi: Dr. Himmet Biray Özel Sayısı*, (Ankara).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

-
- ÇELTİK, Halil (2000): "Rumeli Şairlerinde Yöresel Kültür", *Bilig*, 14 (Yaz).
- ÇELTİK, Halil (2004): *Divan Sahibi Rumeli Şairlerinin Şiir Dünyası*, Gazi Ü., SBE, Doktora Tezi, Ankara.
- ÇELTİK, Halil (2006): "Rumeli Şairlerinde İntihal ve Tevârüd", *Hece*, 107 (Kasım 2005), 100-104.
- ÇELTİK, Halil (2007): "Rumeli Şairlerinde Rumeli Coğrafyası", *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (ICANAS) 10-15 Eylül 2007*, Ankara.
- ERGUN, Sadettin Nüzhet (1941): "Divan Edebiyatında Hece Vezni", *Çınaraltı*, Sayı 5.
- FARAOQHÎ, Suraiya (1998): *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla*, Çev. Elif Kılıç, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2. bs., İstanbul.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyib (1956): "Kanunî Sultan Süleyman Devri Başlarında Rumeli Eyaleti, Livaları, Şehir ve Kasabaları", *TTK Belleten*, C. XX/78 (Nisan).
- HAYÂLÎ (1945): Ali Nihat Tarlan, *Hayâlî Divanı*, İstanbul Ü. Edebiyat Fakültesi, İstanbul.
- HAYRETÎ (1981): Hayretî, *Divan Tenkitli Basım*, Haz. Mehmed Çavuşoğlu-M.Ali Tanyeri, İstanbul Ü. Edebiyat Fakültesi, İstanbul.
- İNALCIK, Halil (1964): "Rumeli", *İA*, C. IX.
- İNCİCİYAN, P. L. - H. D. Andreasyan (1974): "Osmanlı Rumelisi Tarih ve Coğrafyası", *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 1973-74/2-3.
- İSEN, Mustafa (1988): "Usûlî'nin Yenice Şhregîzi", *Mehmet Kaplan İçin*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- İSEN, Mustafa (1997): "Balkanlar'da Osmanlı Dönemi Türk Edebiyatı", *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi 7*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- İSEN, Mustafa (1997a): "Balkanlar'da Türk Edebiyatı", *Ötelerden Bir Ses - Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- İSEN, Mustafa (1997b): "Divanlarda Heceyle Yazılmış Şiirler", *Ötelerden Bir Ses*, Ankara.
-

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

- İSEN, Mustafa (1997c): "Edebiyat Tarihi Açısından Priştine ve Bu Şehir Doğumlu Divan Şairleri", *Ötelerden Bir Ses – Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- İSEN, Mustafa (1997d): "Kültür Tarihimize Üsküp ve Üsküplü Divan Şairleri", *Ötelerden Bir Ses - Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- İSEN, Mustafa (1997e): "Tezkirelerin Işığında Divan Edebiyatına Bakışlar: Osmanlı Kültür Coğrafyasına Bakış", *Ötelerden Bir Ses: Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- İSEN, Mustafa (1998): "Akıncılığın Türk Kültür ve Edebiyatına Katkıları", *Türkiye Günlüğü*, 49 (Ocak-Şubat).
- İSEN, Mustafa-Hamit Bilen Burmaoğlu (1988): "Bursa Şehrengîzi (Lâmi'î Çelebi)", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, 3 (1987), İstanbul.
- İSHÂK (1990): Üsküplü İshâk Çelebi, *Divan Tenkitli Basım*, Haz: Mehmed Çavuşoğlu - M. Ali Tanyeri, Mimar Sinan Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul.
- KALPAKLI, Mehmet (1991): *Divan Şiirinin Edisyonunda Bilgisayar Kullanımı Metoduna Giriş ve Fevrî Divanı'nın Elektronik Formu*, İstanbul Ü., SBE, Doktora Tezi, İstanbul.
- KILIÇ, Filiz (1999): "Tuna Kasidesi'nin Düşündürdükleri", *Türk Kültürü*, 441 (Ocak).
- KIRKILIÇ, Ahmet (1994): "Edirne Şehrengîzleri ve Şairleri", *Yedi İklim*, VI, 47 (Şubat).
- KOLCU, Hasan (1990): "Divan Şairlerinin Hece Veznine Karşı Tavırları", *Türk Dünyası Araştırmaları*, 69 (Aralık).
- KOLCU, Hasan (1993): *Türk Edebiyatında Hece-Aruz Tartışmaları*, Ankara.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuat (1988): "Türkler (Türk Dili-Edebiyat)", *İA*, C. XII/2.
- KUFRALI, Kasım (1948): "Molla İlâhî ve Kendisinden Sonraki Nakşibendiyye Muhiti", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 1-2.
- KURNAZ, Cemâl (1981): *Taşlıcalı Yahyâ Bey Divanı'nda Kozmik Unsurlar*, Hacettepe Ü., SBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

- KURNAZ, Cemâl (1995): "Arayıcızâde Hüseyin Ferdî ve Derviş Ömer Efendi'nin Bilâdiyeleri", *Journal of Turkish Studies / Türklük Bilgisi Araştırmaları (Abdülbâkî Gölpınarlı Hâtıra Sayısı)*, XIX, Harvard Universty.
- KURNAZ, Cemâl (1996): *Hayâlî Bey Divanı'nın Tahlili*, Ankara, İstanbul.
- KURNAZ, Cemâl (1997): *Türküden Gazele Halk ve Divan Şiirin Müştarekleri Üzerine Bir Deneme*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- KURNAZ, Cemâl (1997a): "Çizgi Dışı Güzeller", *Türküden Gazele Halk ve Divan Şiirin Müştarekleri Üzerine Bir Deneme*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- KURNAZ, Cemâl (1997b): "Divan Şairlerinde Hece Vezniyle Şiir Yazma Eğilimi", *Türküden Gazele Halk ve Divan Şiirin Müştarekleri Üzerine Bir Deneme*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- KURNAZ, Cemâl (2004): *Divan Dünyası*, Bizim Büro Yayınları, Ankara 2003; Gazi Kitabevi, Ankara 2004.
- KURNAZ, Cemâl (2004a): *Halk Şiiri ve Divan Şiirinin Müştarekleri*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- KUT, A. Turgut (1984): "XVI. Yüzyıl Divan Şairlerinden Meâlî'nin Hece Vezinli Bir Destanı", *Folklor ve Etnografya Araştırmaları*, İstanbul.
- LEVEND, Ağâh Sırrı (1958), *Türk Edebiyatında Şehr-engizler ve Şehr-engizlerde İstanbul*, İstanbul.
- MERMER, Ahmet (2000): "Bursa Şehrengîzleri Üzerine Bir Karşılaştırma", *Journal of Turkish Studies-Türklük Bilgisi Araştırmaları*, vol. 24/3, Harvard University.
- MESÎHÎ (1995): *Divan*, Haz. Mine Mengi, AKM Yayınları, Ankara.
- MEZÂKÎ (1991): *Divan*, Haz. Ahmet Mermer, AKM Yay., Ankara.
- ÖZBARAN, Salih (2004): *Bir Osmanlı Kimliği 14.-17. Yüzyıllarda Rûm/Rûmi Aidiyet ve İmgeleri*, Kitap Yayınevi, İstanbul.
- PARMAKSIZOĞLU, İsmet (1978): "Rumeli", *Türk Ansiklopedisi*, C. XXVII.
- PITCHER, Donald Edgar (1999): *Osmanlı İmparatorluğunun Tarihsel Coğrafyası*, Çev. Bahar Tırnakçı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

-
- SÂBÎT (1991): *Bosnalı Sâbit Divanı*, Haz. Turgut Karacan, Cumhuriyet Ü. Yay., Önder Matbaası, Sivas.
- SÜREYYA, Mehmed (1311): *Silcill-i Osmânî*, 4 C., İstanbul 1308-1311.
- ŞABANOVİĆ, Hazım (1973): *Knjizevnost Muslimana Bih na Orijentalnim Jezicima*, Sarajevo.
- ŞEMSEDDİN SÂMÎ (1996): *Kâmûsü'l-A'lâm*, Tıpkıbasım, Kaşgar Neşriyat, Ankara.
- TDEA (1981): *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi - Devirler İsimler Eserler Terimler I-VII*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1977-1990.
- TULUM, Mertol - M. Ali Tanyeri (1977): *Nev'î Divanı (Tenkidli Basım)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- USÛLÎ (1990): Mustafa İsen, *Usûlî Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- VASFÎ (1980): *Divan (Tenkitli Basım)*, Haz. Mehmed Çavuşoğlu, İstanbul Ü. Edebiyat Fakültesi, İstanbul.
- YAKUP, Hanife (2000): *Üsküplü Divan Şairleri*, Gazi Ü., SBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- ZİYÂÎ (2002): Müberra Gürgendereli, *Hasan Ziyâî Hayatı Eserleri Sanatı ve Divanı (İnceleme-Metin)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.